

УДК: 330.101.3

Олексій Павлович СИДОРЕНКО

кандидат філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, історії та політології,
Одеський державний аграрний університет, Україна, e-mail: filosofiyodau615@ukr.net,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7612-8594>

Сергій Миколайович МАКУХА

кандидат економічних наук, доцент кафедри загальної економічної теорії та економічної політики,
Одеський національний економічний університет, Україна, e-mail: MaKucha_S@rambler.ru,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8999-5507>

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗМІСТУ І ФУНКЦІЙ ЗНАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА
ЗМІН У НЕКЛАСИЧНІЙ І ПОСТНЕКЛАСИЧНІЙ НАУКАХ**

Сидоренко, О. П., Макуха, С. М. Трансформація змісту і функції знання в умовах глобалізації та змін у неklasичній і постнеklasичній науках // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць (ISSN 2313-4569); за ред. : М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2018. № 3 (67). С. 9–17.

Анотація. У статті наведено авторську точку зору щодо необхідності філософського осмислення сучасного змісту знання. Зроблено аналіз трансформації знань під впливом економічної глобалізації та парадигматичних змін у неklasичній і постнеklasичній науках. Методологічною основою даної публікації є діалектичний підхід як загальний спосіб наукового пізнання, особливо філософських та соціально-економічних явищ і процесів. Для аналізу неоднозначного характеру впливу глобальних чинників на трансформацію змісту знання в сучасних умовах використано методи аналогії, порівняння, аналізу і синтезу, індукції і дедукції, функціонального аналізу, гіпотетико-дедуктивного підходу та інші прийоми. Місце і роль трансформації змісту знання у формуванні парадигми економічного розвитку національної економіки розглянуто через призму взаємозв'язку теорії та практики, загального і особливого. Теоретичні положення та висновки, що висувуються в публікації, обґрунтовані, виходячи з принципів діалектичної логіки, і на цій основі надано пропозиції стосовно вдосконалення моделі економічного розвитку України. Уся аргументація основних положень дослідження здійснюється на підставі філософського осмислення сьогочасної моделі знання. У результаті дослідження автори дійшли висновку, що під впливом глобалізації в умовах сьогочасного особливе місце в перетворенні знань на визначальний чинник суспільного розвитку посіла діалектика економіки і науки. Економікою розвинених країн створено умови для розвитку науки, які допомогли знанням досягти настільки високого рівня, що це сприяло перетворенню самої економіки на економіку знань. У цьому зв'язку, перспективним напрямком досліджень має стати розвиток вчення про знання з метою створення в Україні економіки знань.

Ключові слова: знання; трансформація; методологія; парадигма; неklasична і постнеklasична наука; модель економічного розвитку; критерії оцінювання та вибору альтернативних концепцій.

Алексей Павлович СИДОРЕНКО

кандидат философских наук, профессор, заведующий кафедрой философии, истории и политологии,
Одесский государственный аграрный университет, Украина, e-mail: filosofiyodau615@ukr.net,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7612-8594>

Сергей Николаевич МАКУХА

кандидат экономических наук, доцент кафедры общей экономической теории и
экономической политики, Одесский национальный экономический университет, Украина,
e-mail: MaKucha_S@rambler.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8999-5507>

**ТРАНСФОРМАЦИЯ СОДЕРЖАНИЯ И ФУНКЦИЙ ЗНАНИЯ В УСЛОВИЯХ
ГЛОБАЛИЗАЦИИ И ИЗМЕНЕНИЙ В НЕКЛАССИЧЕСКОЙ И
ПОСТНЕКЛАССИЧЕСКОЙ НАУКАХ**

Сидоренко, А. П., Макуха, С. Н. Трансформация содержания и функций знания в условиях глобализации и изменений в неклассической и постнеклассической науках // Вестник социально-экономических исследований : сб. науч. трудов (ISSN 2313-4569); под ред. : М. И. Зверькова (глав. ред.) и др. Одесса : Одесский национальный экономический университет. 2018. № 3 (67). С. 9–17.

Аннотація. В статті приведена авторська точка зору о необхідності філософського осмислення сучасного вмісту знання. Зроблено аналіз трансформації знань під впливом економічної глобалізації та парадигматичних змін у некласическій та постнекласическій науках. Методологічною основою даної публікації є діалектичний підхід як загальний спосіб наукового пізнання, особливо філософських та соціально-економічних явищ та процесів. Для аналізу неоднозначного впливу глобальних факторів на трансформацію знання в сучасних умовах використано методи аналогії, порівняння, аналізу та синтезу, індукції та дедукції, функціонального аналізу, гіпотетико-дедуктивного підходу та інші прийоми. Місце та роль трансформації вмісту знання в формуванні парадигми економічного розвитку національної економіки розглянуто через призму взаємозв'язку теорії та практики, загального та конкретного. Теоретичні положення та висновки, зроблені в публікації, обґрунтовані виходячи з принципів діалектичної логіки, і на цій основі дані пропозиції по вдосконаленню моделі економічного розвитку України. Уся аргументація основних положень дослідження здійснюється на основі філософського осмислення сучасної моделі знання. В результаті дослідження автори дійшли до висновку, що під впливом глобалізації в сучасних умовах особливе місце в перетворенні знань в визначальний фактор суспільного розвитку займає діалектика економіки та науки. Економікою розвинутих країн створено умови для розвитку науки, які допомогли знанням досягти такого високого рівня, що сприяло перетворенню самої економіки в економіку знань. В цій зв'язі, перспективним напрямком досліджень має стати розвиток науки з метою формування в Україні економіки знань.

Ключевые слова: знання; трансформація; методологія; парадигма; некласическа та постнекласическа наука; модель економічного розвитку; критерії оцінювання та вибору альтернативних концепцій.

Oleksii SYDORENKO

*PhD in Philosophy, Professor, Head of Philosophy, History and Political Science Department,
Odessa State Agrarian University, Ukraine, e-mail: filosofiyodau615@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7612-8594>*

Serhii MAKUKHA

*PhD in Economics, Associate Professor, General Economic Theory and Economic Policy Department,
Odessa National Economic University, Ukraine, e-mail: Makucha_S@rambler.ru,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8999-5507>*

TRANSFORMATION OF KNOWLEDGE CONTENT AND FUNCTIONS IN GLOBALIZATION AND CHANGES CONDITIONS IN NON-CLASSICAL AND POST-NONCLASSICAL SCIENCES

Sydorenko, O. P., Makukha, S. M. (2018). Transformation of knowledge content and functions in globalization and changes conditions in non-classical and post-nonclassical sciences. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Transformatsiia zmistu i funktsii znannia v umovakh hlobalizatsii ta zmin u neklasychnii i postneklasychnii naukakh; za red.: M. I. Zveriyakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin; Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen' (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 3 (67), pp. 9–17.

Abstract. The author's point of view on the necessity for philosophical comprehension of the modern knowledge content is given in the article. The analysis of knowledge transformation under the influence of economic globalization and paradigmatic changes in the non-classical and post-nonclassical sciences is made. The methodological basis of this publication is a dialectical approach as universal way of scientific knowledge, especially concerning the philosophical and socio-economic phenomena and processes. For analyze the ambiguous nature of the global factors influence on the knowledge essence transformation in modern conditions, methods of analogy, comparison, analysis and synthesis, induction and deduction, functional analysis, hypothetical-deductive approach and other techniques were used. The place and role of knowledge essence transformation in the national economic development paradigm formation are considered through the relationship between theory and practice, general and specific. The theoretical positions and conclusions, presented in this publication, based on the dialectical logic principles are substantiated, and on this basis, the proposals regarding of economic development model of Ukraine improvement are made. All argumentation of the main research provisions is carried out on the basis of philosophical comprehension of the current knowledge model. As a research result, the authors came to the conclusion that, under the globalization influence in current conditions, the dialectic of economy and science took a special place in the knowledge transformation into a determining factor of society development. The conditions for the science development are created the economies of developed countries, which helped to achieve such a high level of knowledge, and it contributed to the economy itself transformation into the knowledge economy. In this regard, the prospect of research should be the knowledge doctrine development in order to create a knowledge economy in Ukraine.

Keywords: *knowledge; transformation; methodology; paradigm; nonclassical and post-nonclassical science; model of economic development; criteria for evaluating and selecting the alternative conceptions.*

JEL classification: *C100*

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими і практичними завданнями. В умовах динамічних якісних змін у сучасному світі виникає нагальна потреба синхронного і адекватного розвитку знань. Тому підготовка кадрів високої кваліфікації, розширення їхнього світоглядного, фахового і культурного рівня, який відповідав би вимогам сучасності, постійно знаходиться в центрі уваги більшості держав. Це завдання постає і перед українським суспільством. Сьогодні в Україні функціонує велика кількість закладів вищої освіти, де молодь може оволодівати сучасними знаннями, а головне, – формувати в собі потребу, вміння і навички самостійного продукування знань, нарощування і постійного корегування їхнього змісту впродовж усього свого життя. Однак роль зазначених чинників невпинно посилюється на фоні загального бурхливого розвитку технологій, впровадження у виробництво робототехніки, штучного інтелекту, нанотехнологій та інших досягнень, перетворення знань на справжній драйвер цивілізаційних змін. Усе це вимагає нагального вирішення актуальних економічних і соціальних проблем українського суспільства, загальних проблем етики і культури наукових досліджень, надання проблемі продукування знань особливого статусу. Як наслідок, зростає увага освітян і науковців не лише до проблем теорії та практики сучасного змісту і структури знань, але й до осмислення причин, умов і механізмів їхньої трансформації та асиміляції в різних галузях життєдіяльності суспільства. Вирішення окреслених проблем значною мірою допоможе Україні сформувати власну модель сталого економічного розвитку та розширити горизонти ефективної діяльності в інших сферах свого життя.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Проблеми економіки знань, сутності трансформації змісту і функцій знання у своїх працях досліджували Д. Белл, В. І. Вернадський, Ф. Махлуп, М. Полані, Е. Тоффлер, К. Ерроу та ін. Значну увагу приділяють проблемам формування та становлення економіки знань українські та зарубіжні вчені: В. М. Геєць, В. А. Логачев, В. Л. Макаров, В. П. Семиноженко, М. Ю. Шерешева та ін.

У роботах зазначених та багатьох інших науковців зроблено ретельний аналіз причин, умов та наслідків зростання ролі знань, причому своєрідно, на різних рівнях світової економічної системи. Перш за все теоретичні розробки стосовно економіки знань присвячені з'ясуванню сутності та уточненню змісту понять «інноваційна економіка» та «економіка знань», які є хоч і близькими, але не тотожними. Крім того, значна кількість наукових праць присвячена дослідженню сутності, змісту, типології та функцій знання і посиленню ролі людського капіталу в духовному та матеріальному виробництві, який сьогодні перетворився на один з найважливіших драйверів економічного розвитку, в якому центральне місце посіли знання. Духовні сили людства – його воля, думка, моральні якості в економіці знань стають визначальною умовою багатства. Як наслідок, суспільна мета полягає в прагненні людини розвивати свою духовність і на підставі цього забезпечувати ефективний соціально-економічний розвиток та гідний рівень життя.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість публікацій, що містять аналіз трансформації змісту і функцій знання в умовах глобалізації та розгляд впливу знань на економічні процеси, низка важливих проблем залишається невирішеною. Серед них важливе місце посідає питання щодо надання проблемі продукування сучасних знань особливого статусу. Вважаємо, що вирішення цієї проблеми буде сприяти усуненню нестачі уваги освітян і науковців до проблем теорії та практики сучасного змісту і структури знання, осмислення причин, умов і механізмів їхньої трансформації та асиміляції в різних галузях життєдіяльності суспільства. Результатом усіх цих процесів стане впровадження у виробництво сучасних технологій і, як наслідок, підвищення ефективності вітчизняної економіки.

Постановка завдання. Метою статті є доведення необхідності філософського осмислення сучасного змісту знання і ґрунтовний аналіз трансформації знань під впливом економічної глобалізації та парадигматичних змін у неklasичній і постнеklasичній науках.

Виклад основного матеріалу дослідження. Характерною рисою сучасного світового господарства є перетворення транснаціональних об'єднань на домінуючу силу, яка монополізувала виробництво та галузеві ринки. Закономірним результатом їхнього функціонування стало розмивання національних кордонів розвитку економік окремих держав, що викликало формування багаторівневої економічної моделі світового розвитку. У такій моделі можна виокремити, принаймні, два основних рівня: вищий та нижчий. Вищий рівень утворюють економіки провідних держав, а нижчий – економіки країн, які входять до складу глобальної економічної системи, стали її елементами і значною мірою покликані обслуговувати потреби глобальної системи.

З розвитком світової економіки та ускладненням технологій зростає потреба в інвестиціях, що обумовлено прагненням капіталу до отримання прибутку через підвищення продуктивності виробництва. Але такий механізм господарювання через внутрішні обмеження ресурсів та зменшення доходності зіштовхується з ситуацією, коли подальше збільшення інвестицій не забезпечує адекватного зростання продуктивності та доходів і навіть спричиняє тенденції щодо їхнього зниження. Тому у подібній ситуації науково-технічний прогрес стає найбільш ефективним чинником економічного розвитку, що закономірно викликає зростання ролі знань, причому своєрідно на різних рівнях світової економічної системи. Так, кожне новостворене робоче місце в науково-дослідній сфері, як зазначають відомі українські вчені В. Геєць та В. Семиноженко, зумовлює виникнення 7–10 високопродуктивних робочих місць в економіці [1, с.213].

У зв'язку з цим набули нового звучання, часом складного і суперечливого, сутність, зміст, типологія і функції знання, а разом з ними посилилася роль людського капіталу в духовному і матеріальному виробництві. Сьогодні цей капітал перетворився на один із найважливіших драйверів економічного розвитку, а знання посіли в його змісті центральне місце.

Відомо, що ще з часів Парменіда, Зенона Елейського, Демокріта, Платона і Арістотеля знання характеризувалося через протилежність думці. У ті часи сформувалися основні концепції знання – кореспондентська (класична), когерентна, прагматична і конвенційна. Від Арістотеля бере початок глумачення знання як уміння щось продукувати, наприклад, створювати знаряддя праці, виробляти домашній посуд, оздоблювати його, відправляти культу, розмовляти тощо. Стагіріт також започаткував оригінальну типологію знання. Її основними елементами були такі види знання, як: епістеме (наукове знання), докса (думка), пістіс (повсякденне знання), техне (технічне знання), емпейріа (досвідне знання) та інші, кожен з яких характеризував історично конкретну форму виробництва, спілкування та розвитку свідомості, а також виховання (пайдейя) громадян полісу в дусі високих чеснот (арете).

З тих пір багато чого змінилося в поглядах філософів і науковців на призначення, сутність, зміст та структуру знання, проте незмінним залишилося одне – прагнення учених до з'ясування безмежних глибин феномену «знання», про що свідчать зусилля і напрацювання представників класичної, неklasичної, постнеklasичної науки і філософії. Певним чином цьому сприяє також осмислення суперечливих проблем глобалізації світової економіки.

У сучасній філософії науки прийнято виокремлювати досвідне (апостеріорне) і позадосвідне (апріорне), теоретичне і практичне, явне і неявне (приховане), когнітивне і філософське та інші види знання [2, с.51–52]. Вважаємо, що такий підхід до класифікації знань є плідним, тому що він відкриває можливість до глибокого розуміння змісту й структури знання, їхньої трансформації, зміни функцій знання на різних рівнях будь-якої системи, що аналізується, в тому числі й економічної. Ця класифікація дозволяє вивчати

вплив кожного виду знання на продуктивність праці та ефективність виробництва в цілому, а також відслідковувати зворотний вплив результатів діяльності на систему знань і окремих її видів, які забезпечили ці результати. Вважаємо, що саме тому запропонований підхід доцільно практикувати в процесі аналізу ефективності економічної діяльності, як у межах моделі світового розвитку, так і в межах національної економічної моделі, звичайно, з урахуванням специфіки завдань, що вирішуються на різних рівнях цих економік.

Так, історичний досвід свідчить про те, що на мікроекономічному рівні зазвичай домінують не тільки елементи економічного і науково-технічного знання, але й набуті навички працівників, знання, отримані в процесі повсякденного життя, сформовані у людей моральні та психологічні установки, що сприяють утвердженню в їхній свідомості поставленої мети і шляхів її реалізації, наприклад, формуванню натурфілософських образів єдності людини і об'єкта, виробника і знарядь праці, ототожненню природи з організмом, машиною (згадаймо твори відомого французького просвітника Жюльєна Офре де Ламеттрі «Людина-машина» (1747 р.) і «Людина-рослина» (1748 р.). Тут відтворюються і «шліфуються» теоретичні здобутки працівників і набуваються нові знання, апробуються новації, формуються практичні знання і навички. Кожен з цих типів знання має свою сферу досвіду, які відрізняються радше формами функціонування знання. Так, теоретичне знання орієнтується перш за все на продукування нового змісту (новацій) і внесення його у виробничий (технологічний) процес. Воно значною мірою відокремлене від засобів виробництва і містить специфічні схеми логічної діяльності та прогнозу, дискурсу, що допомагає носію цих знань у створенні високоякісних товарів (інформаційних продуктів), проведенні досліджень, досягненні їхніх результатів, внесенні корективів у технологічний процес. Як наслідок, формуються нові поняття і концепції інноваційної діяльності.

Практичне знання на цьому рівні має переважно неявний, невербальний характер. Воно вплетене в діяльність і спілкування, злите з ними, спрямоване на їх ситуаційне обслуговування і володіє слабкою рефлексивністю. Тому на відміну від теоретичного знання його важко виразити в текстуально-словесній формі, у вигляді знаків, схем, графіків, понять, формул тощо. Зазвичай такі знання формуються в процесі безпосереднього контакту майстра з практикантами, студентів – фізиків, хіміків, біологів, медиків з викладачем під час практичних занять і не допускає повної експлікації, проте відіграє важливу роль у досягненні кінцевого результату виробничої діяльності.

Велика роль в обґрунтуванні місця неявних знань у змісті практичного знання належить відомому англо-німецькому вченому і філософу М. Полані, який вперше розробив ґрунтовну концепцію неявного знання і виклав її у своїх творах «Основи академічної свободи» (1947), «Неявне знання» (1962), «Знання і буття, есе» (1969). Згідно з його аргументацією, науковцям, виробничникам, педагогам, усім, хто пов'язаний з наукою, освітою, з розробкою сучасних інформаційних технологій і задіяний в економіці знань, необхідно долати укорінену в класичній науці традицію про саму можливість існування деперсоніфікованого наукового знання, яке неправомірно ототожнюється з об'єктивністю останнього. Вчений попереджав, що будь-яке наукове знання має особистісний характер [3, с.89]. Воно спирається на складну систему індивідуального досвіду особистості, що включає як засвоєні нею способи мислення, так і елементи майстерності, які принципово не вербалізуються. Останні, на думку М. Полані, разом з індивідуальними установками та уявленнями, що теж не піддаються вербалізації, утворюють неявне знання. Ці елементи осмислюються людиною лише в загальному контексті їхнього внеску до того цілого, на яке орієнтовані увага і зусилля індивіда, а не досягаються окремо самі по собі.

Що стосується мікроекономічного рівня, то таким цілим, зрозуміло, є товар або послуга, велика роль у створенні яких, звичайно, належить практичній діяльності. Тому процес формування практичних навичок у осіб цього рівня, які задіяні у створенні матеріальних благ, має значною мірою підпорядковувати весь хід їх фахової підготовки – від

професійно-технічної освіти, яка, на жаль, у нашій державі переживає складні часи, організації навчання у закладах вищої освіти – до глибоко продуманої системи удосконалення їхньої майстерності під час усієї трудової діяльності. Цього також вимагає семантична інтерпретація теоретичних термінів і понять, які постійно оновлюються. І тут М. Полані виходить ще на одну проблему постнекласичної науки, а саме – проблему осягнення неявного знання, що пов'язана у першу чергу з процесами розуміння, а не пояснення явищ дійсності, як це мало місце в епоху класичної науки. Так постала інша проблема сучасної науки – проблема формування у науковців, дослідників і виробників нових поглядів на раціональність наукового пізнання [4, с.223]. Її вирішення представниками постпозитивізму 60–80-х рр. XX ст. є зразком методологічного мистецтва для осмислення сучасних трансформаційних процесів у галузі знання на глобальному і макроекономічному рівнях економіки.

На цих рівнях ситуація з динамікою знання корінним чином відрізняється від тієї, що має місце на мікроекономічному рівні. Тут теж провідними залишаються теоретичне і практичне знання. Не втрачає свої позиції і неявне знання. Однак рівень теоретичних узагальнень, їх масштаби суттєво перевищують ті, що мали місце на мікроекономічному рівні.

Практика свідчить про те, що теоретичні знання на вищих рівнях економіки набувають глибокого, суперечливого і прогнозного змісту, їх структура стає складною і розвиненою організацією. Проте за певних умов ці знання можуть виступати у формі цілісної і логічно узгодженої системи, що сприяє формуванню всеохоплюючих уявлень про суттєві властивості, закономірні зв'язки провідних галузей економіки, ефективність їхнього інвестування чи назрілу необхідність внесення певної корекції у цю галузь економічної діяльності. Подібний підхід повинен бути і по відношенню до характеристики інших основних явищ та сфер економічного життя суспільства окремої держави, наприклад, України чи функціонування світової економіки в цілому.

Практичні знання, а разом з ними і неявне знання, на вищих рівнях економічної системи також більш випукло виявляють себе в діяльності наукових спільнот, їх диспутах, спілкуванні під час особистих контактів вчених і експертів, демонстрації конкретних підходів до вирішення того чи іншого теоретичного і практичного питання. Однак, як і на мікроекономічному рівні, неявне знання і тут транслюється завдяки безпосередньому навчанню майстерності наукового пошуку, воно завжди залишається «за кулісами» тієї сцени, на якій відбуваються інтелектуальні дискусії та експертні оцінки, при цьому суттєво впливає на їхній зміст і характер [4, с.222]. Іноді цей вплив стає вирішальним, але все-таки пріоритет належить теоретичним знанням.

Отже, у широкому сенсі теоретичний тип наукових знань на глобальному і макроекономічному рівнях економічної системи містить комплекс економічних ідей, теорій і поглядів, спрямованих на тлумачення чи пояснення існуючої моделі економічного розвитку, її позитивних аспектів та слабких місць. Як мінімум цей комплекс є схематизацією досвіду, сукупністю тверджень і понять, що утворюють базис теорій і логіко-методологічних принципів та правил, за якими розгортається зміст економічних знань. Розвинені економічні теорії також містять інтерпретований механізм, функції передбачення і пояснення певних класів економічних феноменів, економічні закони, класифікації, типології, первинні пояснювальні схеми, а також виступають у ролі синтезатора емпіричних даних, спостережень, економічних експериментів. Крім того, цей вид теорій, які є узагальненням пов'язаних між собою знань, містить певний механізм побудови і розгортання знання і втілює конкретну дослідницьку програму або парадигму, яка реалізується в процесі їхнього формування. «Проте, – як зазначає В. Г. Кузнецов, – теорія завжди має ймовірний, частковий, приблизний характер» [5, с.584]. Але людина прагне істинних та зрозумілих знань. Тому прогрес науки в наші дні, у тому числі й економічної, полягає не лише в русі до певного «безособового» економічного знання через усвідомлення наукових понять, концепцій і теорій, але і в збільшенні можливостей особистої участі вченого, дослідника,

експерта в економічних пізнавальних процесах. Це вимагає врахування при оцінці ефективності глобальних та макроекономічних процесів як особистісних якостей учасників цих процесів, так і соціальних чинників, що впливають на зміст функціонування економіки цих рівнів. Іншими словами, наукова раціональність світової економіки та економік окремих країн визначається не тільки особливостями економічних об'єктів (систем), що досліджуються, але й специфікою культурно-історичного контексту. Вона розвивається разом зі змінами цього контексту [4, с.225].

Уперше на необхідність врахування всебічного впливу на процес зростання наукового знання так званих «позанаукових» чинників – соціальних, культурних, політичних, етичних тощо, – звернули увагу представники постпозитивізму Т. Кун, І. Лакатос, М. Полані, С. Тулмін, Дж. Холтон, Н. Хенсон, П. Фейєрабенд та ін. У їхніх концепціях наука перестає існувати як замкнений вид діяльності, навпаки, вона починає розглядатися як специфічна форма активності, що взаємодіє з культурними традиціями та соціальним середовищем. Звичайно, така взаємодія існувала завжди, однак у другій половині ХХ ст., коли активно творили названі постпозитивісти і тепер, на початку третього тисячоліття, коли в науці формуються нові ідеали і норми пояснення знання, коли відбувається зміна стандартів його обґрунтування, що склалися раніше, і в такий спосіб закладаються основи нового типу наукової раціональності, врахування соціокультурних вимірів процесу наукового пізнання стає актуальним не тільки для філософії науки, але і для системи економічних наук. Тому поглибленому осягненню цієї проблематики, вважаємо, має сприяти історичний екскурс до умов і причин зародження «Соціології знання» як вчення про вплив соціуму на походження та зміст знання. Велике значення також набуває ознайомлення з історією світової і вітчизняної науки та зародженням і функціонуванням економічних знань. Так, наприклад, звернення до методологічного спадку Київської школи філософів на чолі з П. В. Копніним, яка особливо плідно працювала над дослідженням філософських проблем виникнення макроскопічно впорядкованих просторово-часових структур у складних нелінійних системах, що знаходяться в далеких від рівноваги станах, поблизу особливих критичних точок – точок біфуркації, орієнтує кожного дослідника таких систем на ставлення до них як людиномірних. Саме до таких систем належать економіки більшості країн. Згідно з висновками синергетики, при дослідженні подібних систем необхідно керуватися ідеєю «нового діалогу людини з природою», тобто принципом їхньої творчої взаємодії. Ця ідея ріднить погляди представників синергетики з висновками репрезентантів Київської школи філософії про необхідність співтворчості людини та світу [6, с.225].

Виходячи з цієї методологічної настанови, стає зрозумілим, якщо на мікроекономічному рівні є достатнім використання даних когнітивних наук як основного джерела знань, то на світовому і макроекономічному рівнях цього джерела замало, як недостатньо його і для осмислення проблем самоорганізації в інших видах складних нелінійних систем відкритого типу [7, с.14]. Тут вже потрібен філософський підхід до оцінки знань. Його суть полягає в тому, що «...філософський аналіз знання пов'язаний перш за все з розумінням його не як інформації про зовнішню і незалежну реальність, а, навпаки, як елементу світу людини, що говорить про здібності її вносити ідеальний порядок і сенс у реальність, створюючи тим самим передумови її практичної трансформації» [2, с.51–52]. Цей висновок, вважаємо, цілком відноситься до оцінки знань на всіх рівнях економічної системи України. Він орієнтує українське суспільство при виборі своєї моделі економічного розвитку використовувати передовий досвід світових розвинених економік, їхні напрацювання у різних сферах суспільного життя, у тому числі і стосовно проблем фінансування витрат на НДДКР, інновації, освіту, навчання та інформаційно-комунікаційні технології. Так, витрати лише на НДДКР за 2015 р. склали у Республіці Корея – 4,2; Японії – 3,3; Німеччині – 2,9; США – 2,8, а в Україні – тільки 0,6 відсотків від ВВП [8]. Однак будь-який досвід жодним чином не може бути копією чужої моделі економічного і культурного розвитку навіть, якщо вона і приваблива, позитивна. Він повинен спиратися на

культурні та наукові досягнення нашого народу, його історію, на все позитивне, що в ній мало місце, відтворювати, розвивати та примножувати його. Лише за такого підходу, вважаємо, на нашу країну чекає успіх.

Висновки і перспективи подальших розробок. У сучасних умовах суспільного життя роль і значення знань, причому не тільки наукових, але й естетичних, моральних, релігійних, повсякденних тощо, стрімко зростає. Разом зі зростанням ролі знань в житті людини ускладнилися їхній зміст, структура і функції. Цей процес відбувається неспинно, його причина полягає у постійному виникненні нових проблем перед суспільством, більш складних, ніж ті, що стояли раніше, і трансформації існуючих. Водночас непомірно збільшується потенціал науки, що відкриває перед нею нові можливості, які раніше були недосяжними, наприклад, урахування впливу традицій народу, його культури та історії на зміст і функції знання. Помітними також стали досягнення науки у розгадуванні таємниць свідомості, а як відомо «...все, що досягається, є знанням того чи іншого роду» [9, с.589]. Особливе місце в перетворенні знань на визначальний чинник суспільного розвитку посіла діалектика економіки і науки. Сучасна економіка розвинених країн створила у своїх державах такі умови для розвитку науки (знань), які допомогли знанням досягти настільки високого рівня, що сприяло перетворенню самої економіки на економіку знань. Україна має всі реальні можливості для створення такої економіки. У вирішенні цієї складної проблеми їй певним чином допоможе розвиток вчення про знання.

Перспективи подальших розробок зазначених проблем полягають в досягненні змісту знання з метою прискорення процесів формування в Україні економіки знань та створення умов для подальшої трансформації національної економічної системи та підвищення її ефективності.

Література

1. Геєц В. М., Семиноженко В. П. *Інноваційні перспективи України*. Харків : Константа, 2006. 272 с.
2. Касавин И. Т. *Знание. Новая философская энциклопедия* : в 4 т. / Научно-ред. совет : В. С. Степин, А. А. Гусейнов, Г. Ю. Семигин и др. // Институт философии РАН, Нац. общ.-науч. фонд. М. : Мысль, 2010. С. 51–52.
3. Полани М. *Личностное знание. На пути к постнекритической философии* / Пер. с англ. Под ред. В. А. Лекторского, В. И. Аршинова. М. : Прогресс, 1985. 343 с.
4. Сидоренко О. П., Корлюк С. С., Власов В. В., Розова Т.В. та ін. *Пропедевтичний курс з філософії науки* : підруч. / За ред. О. П. Сидоренка. К. : Освіта України, 2017. С. 222–225.
5. *Словарь философских терминов* / Науч. ред. В. Г. Кузнецова. М. : ИНФРА-М, 2013. С. 584.
6. Злотина М. Л. *Диалектические законы развития как мировоззренческие принципы творческой деятельности* // Практика – познание – мировоззрение. К. : Наукова думка, 1980. С. 225.
7. Иванов В. П. *Человеческая деятельность – познание – искусство*. К. : Наукова думка, 1977. С. 14.
8. *Світовий банк* : сайт. URL: <http://www.worldbank.org> (дата звернення: 10.07.2018).
9. Лекторский В. А. *Сознание. Новая философская энциклопедия* : в 4 т. / Науч.-ред. совет : В. С. Степин, А. А. Гусейнов, Г. Ю. Семигин и др. // Институт философии РАН, Нац. общ.-научн. фонд. М. : Мысль, 2010. С. 589.

References

1. Geets, V. M., Seminozhenko, V. P. (2006). *Innovative prospects of Ukraine* [Innovatsiini perspektyvy Ukrainy], Konstanta, Kharkiv, 272 s. [in Ukrainian]
2. Kasavin, I. T. (2010). *Knowledge. New philosophical encyclopedia*: in 4 vol. Ed. by V. S. Stepin, A. A. Guseynov, G. Yu. Semigin [Znanie. Novaya filosofskaya entsiklopediya; pod red. V. S. Stepina, A. A. Guseynova, G. Yu. Semigina], Institut filosofii RAN, Natsionalnyy obshchestvenno-nauchnyy fond, Mysl, Moskva, s. 51–52 [in Russian]
3. Polanyi, M. (1985). *Personal knowledge. Towards post-critical philosophy* Trans. from Eng. Ed. by V. A. Lektorskiy, V. I. Arshinov [Lichnostnoe znanie. Na puti k postnekriticheskoy filosofii; per. s angl.; pod red. V. A. Lektorskogo, V. I. Arshinova], Progress, Moskva, 343 s. [in Russian]
4. Sidorenko, O. P., Korlyuk, S. S., Vlasov, V. V., Rozova, T. V. and others (2017). *Propaedeutic course on the philosophy of science*. Ed. by O. P. Sidorenko [Propedevtychnyi kurs z filosofii nauky; za red. O. P. Sidorenka], Osvita Ukrainy, Kyiv, s. 222–225 [in Ukrainian]

5. *Dictionary of philosophical terms* (2013). Ed. by V. G. Kuznetsova [Slovar filosofskikh terminov; pod red. V. G. Kuznetsova], INFRA-M, Moskva, s. 584 [in Russian]
6. Zlotina, M. L. (1980). *Dialectic laws of development as ideological principles of creative activity* [Dialekticheskie zakony razvitiya kak mirovozzrencheskie printsipy tvorcheskoy deyatel'nosti], Praktika – poznanie – mirovozzrenie, Naukova dumka, Kyiv, s. 225 [in Russian]
7. Ivanov, V. P. (1977). *Human activities – knowledge – art* [Chelovecheskaya deyatel'nost – poznanie – iskusstvo], Naukova dumka, Kyiv, s. 14 [in Russian]
8. *World Bank: website* [Svitovyi bank: ofitsiyni sait], available at: <http://www.worldbank.org> [in Ukrainian]
9. Lektorskiy, V. A. (2010). *Consciousness. New philosophical encyclopedia: in 4 vol.* Ed. by V. S. Stepin, A. A. Guseynov, G. Yu. Semigin [Soznanie. Novaya filosofskaya entsiklopediya: v 4 tomakh; pod red. V. S. Stepina, A. A. Guseynova, G. Yu. Semigina], Institut filosofii RAN, Natsionalnyy obshchestvenno-nauchnyy fond, Mysl, Moskva, s. 589 [in Russian]